

Varga Szabolcs

Pécs egyházi kincseinek sorsa a 16. század második felében¹

Pécs a késő középkorban a Magyar Királyság egyik virágzó városa volt. Itt állt a pécsi püspök rezidenciája, itt működött a pécsi káptalan, és számos szerzetesrend tartott fenn kolostort a város falai között. Nekik köszönhetően a város az egyházi kultúra, művészet és művelődés egyik regionális centrumának számított. Mindez azonban elenyészett az oszmán hódítással a 16. század folyamán. Az épületek megsemmisültek, a kincsek szétszóródtak, és mára alig pár emlék maradt fenn a középkorból. Csupán néhány levéltári irat tudósít bennünket a hajdani csillogásról.

A mohácsi csatavesztés után az ország középső és déli területeiről sokan menekültek védettebb vidékre. A kolostorok, gazdagabb plébániák és káptalanok tagjai szintén igyekeztek megőrizni az értékes kegytárgyakat, liturgikus felszereléseket és textilíákat. A bátai bencések már 1526-ban elszállították az értékeiket Pannonhalmára, ahol leltárba is vették ezeket a tárgyakat.² A szerzetesek lélekjelenlétének hála, ezek a kegytárgyak ekkor még túlélték a pusztítást, a legtöbb egyházi intézmény azonban nyomtalanul elpusztult a 16. században. Alig néhány késő középkori székesegyház kincstáráról vannak adataink.³ Esztergom⁴ mellett csupán Veszprém, Zágráb, Gyulafehérvár⁵ és Várad püspöki székesegyházainak inventáriuma maradt fenn.⁶ Sajnos a jegyzékekbe felvett tárgyak többsége is megsemmisült, egyedül a zágrábi püspökség kincsei kerültek el az oszmán hódítás és a reformáció okozta pusztítást. Kalocsa azonban már korántsem volt ennyire szerencsés, az innen Váradra mentett kincseket az erdélyi rendek 1557-ben lefoglalták az ország számára, és nyomtalanul eltűntek a későbbi évtizedekben. Néhány humanista katolikus főpap törekedett arra, hogy egyházmegyéje kincseit visszaszerezze,⁷ de a hazai reneszánsz ötvös- és textilipar remekeinek döntő része örökre eltűnt.

A pécsi székesegyház középkori felszereléseiről korabeli forrás nem áll rendelkezésre. Valószínű, hogy minőségében és mennyiségében az ismert egyházi gyűjtemények értékével vetekedett. A kincsek kálváriája a mohácsi csata utáni napokban vette kezdetét, amikor Bátori István nádor (1519–1530) katonái feltartóztatták a menekülő pécsi káptalan szekereit, és elvették a jobbára a székesegyházból származó kincseket, valamint a káptalan pecsétjét.⁸ Bár a nádor 1528 elején ígéretet tett arra, hogy visszaadja az elkobzott tárgyakat, erre azonban az év novemberében, hosszas egyezkedés után is csak részlegesen került sor, így több ékszer már soha nem került vissza Pécsre.⁹ Az elkobzott javak érték-

1 A tanulmány eredetileg németül jelent meg: VARGA 2014. Időközben azonban újabb adatok kerültek elő, így a jelen tanulmány az előbbi némileg bővített változatának tekinthető.

2 SÜMEGI 2009. 509.

3 MIKÓ 2012.

4 MIKÓ 1993. 61.

5 1531-ből maradt fenn egy összeírás a kincsekről. MIKÓ 2009. 79.

6 MIKÓ–MOLNÁR 2003. 303.

7 MIKÓ 1996.

8 KOLLER 1782–1812. V. 211–215.

9 KOLLER 1782–1812. V. 211–215.

kérőlről nincsenek pontos információk, mindössze annyit ismert, hogy Szapolyai (I.) János király (1526–1540) háromszáz forintot adományozott Sulyok György pécsi püspöknek (1526–1536) kárpótlásként, mely összegről később lemondott a székesegyház javára. A visszakérült tárgyakat, az egyházi ékszereket, ruhákat és okiratokat a kanonokok beleegyezésével magánál, minden bizonnyal a pécsi püspökvárban tartotta, és halála után örökösei hiánytalanul visszaszolgáltatták azokat a káptalannak, majd a székesegyház sekrestyéjében helyezték el őket. Sőt, a székesegyház szegényes volta miatt Sulyok még a saját személyes ezüst misefelszerelését is a templomra hagyta.¹⁰

Ezekben az években újabb egyházi felszerelések érkeztek a városba. 1536-ban ugyanis a boszniai káptalan addig Diakóváron (ma: Đakovo, Horváto.) őrzött klenódiumait Pécsre hozták, miután az oszmán támadás hírére a helyi papság a védettebb baranyai városba menekült. A kincseket Miklós mester, boszniai lektor adta át Gyöngyösi János pécsi olvasókanonoknak és kisprépostnak, az ő halála után pedig Sulyok György pécsi püspökhöz kerültek. A főpap ez év őszén szintén elhalálozott, a hagyatékáról leltár készült, amelyben ezek a tárgyak is szerepeltek. Ebből tudjuk, hogy Diakóvárról huszonnégy kazula, nyolc brokát dalmatika és kazula, öt oltárterítő, egy itáliai terítő, négy humeralia, egy drágaköves és négy egyszerű püspöksüveg, egy gyöngyös vállkendő, valamint tizenöt kehely, tizennégy paténa, öt főpapi ezüst gyűrű, két arany pecsétgyűrű, két pázstorbot, egy ezüst ereklyetartó, néhány kisebb értékű tárgy, illetve a káptalan pecsétje érkezett Pécsre. A püspök a végrendeletében kikötötte, hogy ezek csak János király engedélyével kerülhetnek vissza eredeti helyükre, ám erre már soha nem került sor; Diakóvár egészen a 17. század végéig oszmán kézen maradt.¹¹

További egyházi kézen levő értékekről ezután csupán egy kanonoki hagyaték felett kirobbant vita kapcsán hallunk. Pécsi János pécsi püspöki helynök halála után három egyházi személy panasszal élt az uralkodó felé. István, a pécsi székesegyház Szent András kápolnájának igazgatója, György, Pécs Szent Erzsébet ispotályának igazgatója, valamint Bálint succustus kanonok szerint János annak idején Kapronczai Miklós ispotályigazgató hagyatékát, arany- és ezüstitárgyait több mint háromszáz forint értékben magához vette és a saját házában tartotta, akárcsak a néhai Bálint mester után maradt értékeket. Mivel ezek értelemszerűen nem tartozhattak Pécsi János hagyatékához, az uralkodó elrendelte, hogy ezeket adják a végrendeletek végrehajtóinak kezébe.¹² A tárgyak jellegéről több adattal nem rendelkezünk, és további sorsukat források híján nem követhetjük.

Pécs egyházi kincseire a végső csapást I. Szulejmán szultán (1520–1566) 1543. évi hadjárata mérte. A minden bizonnyal jelentős értékkel bíró egyházi felszerelés nagy része elpusztult, a maradéka pedig szétszóródott. Már a szultáni hadak közeledtének hírére lázas menekülés vette kezdetét. Júniusban Váraljai Szaniszló (1541–1548) püspök a kincsek egy részével elmenekült Veszprémbe,¹³ a kanonokok pedig Kaproncán (ma: Koprivnica, Horváto.) keresztül igyekeztek védettebb vidékre. Utóbbiak szekereit Alapi János és Keglevich Péter katonái kirabolták, és az egyházi kincsek, valamint a magánvagyonok

¹⁰ ENTZ 1943. 332–333.

¹¹ ENTZ 1943. 334.

¹² ETE IV. 130.

¹³ „...templi sui thesauris omnibus, quibus potiri potuit, collectis, fugam ex urbe fecit.” VERANCICS 1857. 233.

nagyobb részét eltulajdonították.¹⁴ A pécsi kanonokok majd csak 1545-ben kísérelték meg visszaszerezni értékeiket. Zathay Balázs egykori viceőrkanonok és Topolyai Tamás kanonok panaszára először Alapi János kérte 1545 februárjában Keglevich Pétert és a kaproncai bírót, hogy adják vissza a náluk levő javakat, majd március 9-én megismételte ezt. Végül május 12-én a zágrábi káptalan előtt visszaadták a káptalan tagjainak két évvel korábban elvett értékeit.¹⁵

Szinte bizonyos, hogy a kincsek egy részét nem tudták elvinni, a kortárs Verancsics Antal beszámolója szerint az egyháziak távozása után a városi lakosság rávetette magát a megmaradt vagyponra, és pillanatok alatt elvittek minden mozdíthatót.¹⁶ A pécsi székesegyház kincsei ezek után hosszú időre eltűntek a szemünk elől, és majd csak két évtizeddel később bukkantak fel újra Pozsonyban.

A kaotikus állapotnak a város elfoglalása vetett véget. A hódítók kezdetben nem nyúltak az egyházi ingatlanokhoz, az itt maradt liturgikus könyvekhez, és például a székesegyház épületén sem végeztek jelentősebb átalakításokat. Pár évvel később ez megváltozott. 1556 februárjában a templomban található vörös márvány síremlékeket összetörték, majd ötvenkét szekéren Mohácsra fuvarozták, hogy onnan hajókkal Tojgun budai pasához kerüljenek,¹⁷ aki az egykori ágostonos kolostor elé tervezett fürdőjéhez az egész Hódoltság-ból idehozatta a legszebb köveket.¹⁸

Az 1560-as évek közepén a magyar katolikus klérus egyik legfontosabb problémáját Dudith András (1563–1568) pécsi püspök aposztáziája jelentette. A kitűnő humanista és diplomata hírében álló főpap 1565-ben Lengyelországba távozott, ahol protestánssá lett és megházasodott. Hivataláról azonban nem mondott le, és végül több évbe telt, mire az egyház megfosztotta tisztségeitől, majd 1569 júniusában kiközösítették. A magyar főpapok már 1567-ban követelték, hogy Dudithot számoltassák el, és adassák vele vissza a pécsi székesegyház kincseit.¹⁹ Az emlékiratból kiderül, hogy Dudith Pozsonyból Bécsbe vitte a székesegyházi kincsek nagy részét, közülük többet zálogba adott, míg más tárgyak még mindig a tulajdonában voltak. A tárgyak közül egy ékkövekkel díszített püspöki infula volt a legértékesebb, ezt követte egy tizenhat márká értékű pásttorbot, egy ezüsből készült Szent Péter kép, egy szintén ezüsből készült Szűz Máriát és egy előtte meghajoló – valószínűleg a donátor – püspököt ábrázoló kép, egy ezüst monstrancia, kancsók, mives kelyhek, csészék, feszületek, tálak, két kereszt, egy nagy aranyozott gyertyatartó és a káptalan pecsétje.²⁰ A listán végigtekintve látszik, hogy ez csak az eredeti kegytárgyak töredéke lehetett. A többi inventáriummal összehasonlítva kifejezetten szegényesnek tűnik a lista, a textíliák például teljesen hiányoznak. Ám mivel ez az első adatunk a pécsi székesegyház kincseiről, ezért mégis különleges ez a forrás.

¹⁴ VARGA 2009. 61–62.

¹⁵ A-HAZU Acta Croatica D – XXX – 80, 82, 85.

¹⁶ „...[S]ese incitant licentia, et opes totius civitatis diripiunt, templi quoque episcopatus, quod arce includebatur, reliquias, si quae episcopi canonicorumque rapinae superfuissent, colligentes, quum prae festinatione fugientium omnia ubique aperta et patentia viderant derelicta.” VERANCICS 1857. 234.

¹⁷ HEGYI 2010. 84–85.

¹⁸ DERNSCHWAM 1984. 498.

¹⁹ TUSOR–NEMES 2011. 126–127.; KÁROLYI 1879.

²⁰ Lásd Függelék

Szerencsére fennmaradt Dudith András levele is, amelyben a megvádolt püspök válaszolt Habsburg Miksa (1564–1576) uralkodónak az őt ért támadásokra. Az 1567. július 27-én kelt levelében pontról pontra bemutatta az egyes klenódiumok sorsát, így az irat rendkívül fontos forrása a témának. Szerinte a pécsi püspökség megmaradt kincseinek nagy része csak gyenge minőségű, illetve törött edény, közülük csupán egy ezüst monstrancia, valamint egy aranyozott rézkehely érdemelt említést. Ezeket a pozsonyi prépostság tulajdonában álló ház pincéjében tartották. Ezen kívül csupán egy elődje által készített pástorbotot és egy gyöngyökkel ékesített püspöksüveget tartott említésre méltónak. Egy bécsi aranyművessel felbecsültette őket, és kiderült, hogy a mitrát leszámítva alig kilencvenkét márkát érnek. 1564-ben egy Forgách Ferenc váradi püspökkel történt egyeztetés után ezen tárgyakat valóban Bécsbe vitette eladás vagy zálogosítás céljából, de mivel szerinte úgysis szabadon rendelkezhetett felettük, így ebben semmi kivetnivaló nincsen. A süveget Kanizsay Orsolyának adta zálogba kétszáz forintért, a többit pedig egy bécsi ötvösmesternek adta el körülbelül hatszáz rajnai forintért. Mind ezt azzal indokolta, hogy családját támogatni kellett, és hiába állt három püspökség élén, mindvégig szegény maradt. Mivel teljesen elpusztult egyházmegyéjéből úgyszemint várható bevételt, ezért saját magát tartotta a megszűnő egyháztartomány utolsó legitim vezetőjének, aki szabadon dönthet a kincsek felett. Mint láttuk, a magyar püspöki kar alapvetően más álláspontot képviselt.²¹

Az 1567-ben készült emlékirat sok tekintetben kiegészíti azt az 1579-ben készült iratot, amely szintén a kincsek sorsáról tudósít.²² Ez év februárjában ugyanis Telegdy Miklóst nevezték ki pécsi püspöknek (1579–1586), aki hatalmas energiával kezdett neki az egyházmegye kegytárgyainak a felkutatásához és visszaszerzéséhez. Számos tanút kikérdezett, akiktől megtudta, hogy a klenódiumok (*clenodia*) és a liturgikus textíliák (*suppellectilia*) Draskovich György püspökségének idején (1557–1563) a pozsonyi káptalannál voltak elhelyezve, amelyeket utóda, Dudith András egyszerűen magához vett, és nagy részüket a saját céljaira eladta. A beszámolókból kiderült, hogy a tárgyakról egy inventárium is készült, ez azonban nem került elő Telegdy vizsgálatakor. Radéczy István egri püspök és királyi helytartó megparancsolta a pozsonyi káptalannak, hogy segítsék Telegdy munkáját, és egy királyi emberrel küldjenek ki maguk közül egy kanonokot a vizsgálat lefolytatására. A parancs kézhezvétele után pécsi Bornemissza János és hrasztovici Hegyaljai Mátyás kanonok végezte el a tanúk kihallgatását március 27-én Pozsonyban. Elsőként a díszes püspöki infuláról kérdezték a tanúkat, akiktől megtudták, hogy ez fehér damasztból készült, smaragdok illetve gyöngyök ékesítették, és Dudith kétszáz forintért adta zálogba Kanizsai Orsolyának. Ez minden bizonnyal azonos az 1567-es emlékiratban szereplő mitrával, aminek a visszaadását követelték. Szentgyörgyi Gábor deák vallomásából kiderül, hogy ez nem maradt a Nádasdyak kezén, hanem egy meg nem nevezett püspök-helytartó száz forintért visszaváltotta, nehogy profán célokra használják. Csábító lenne a feltételezés,

²¹ KÁROLYI 1879. 321–322.

²² KOLLER 1782–1812. VI. 327–335.

hogy Bornemisza Pál állt az ügy háttérében, hiszen Pécsen született,²³ 1543-ban többeket befogadott a környékről menekülők közül,²⁴ valamint a kor egyik legnagyobb műgyűjtője volt, aki a szívéen viselte a kegytárgyak sorsát.²⁵ A szövegben szereplő *prefatus* jelző azonban csak Radéczy Istvánra vonatkozhat, aki körül egyébként szintén működött egy humanista kör, gyűjtőszervevénye azonban ismeretlen volt.²⁶ A tanú arra is emlékezett, hogy amikor Dudith lengyelországi követségbe indult, valószínűleg 1565-ben, étkészletét a székesegyház kincseiből egészítette ki, négy vagy öt aranyozott tálat (*scutella*) vett magához.

A második tanú, Bélavári András a pozsonyi káptalan rektora volt. Ő azt vallotta, hogy Draskovich valójában nem is a káptalannál, hanem pozsonyi prépostként a pozsonyi dóm szomszédságában álló, úgynevezett beneficiális házban helyezte el a kegytárgyakat.²⁷ Ez az épület a pozsonyi prépost birtokában állt, amely tisztséget ekkor szintén Draskovich viselte.²⁸ A pécsi kincseket ennek egy boltozatos helyiségében tárolták, a kulcs pedig mindig a püspök provizoránál volt. Amikor Draskovich Pozsonyban feltöltötte a pécsi káptalan sorait, akkor elrendelte, hogy a kanonokok minden hónap első napján Szent Péter apostol tiszteletére ünnepi szent misét mutassanak be a pozsonyi Szent Márton templomban. A döntés háttérében az állhatott, hogy a pécsi székesegyház és az egyházmegye patrónusa is Szent Péter volt. A miséhez szükséges liturgikus felszereléseket ebből a beneficiális házból kapták meg, és utána ide is vitték vissza. Ezen kívül hetente kétszer, hétfőn és szombaton miséztek még a pécsi káptalan tagjai, akik így jól ismerhették a pécsi kegytárgyakat.

Bélavári vallomásából azt is megtudjuk, hogy amikor Draskovich György a zágrábi püspökség élére került (1563), a pásztorbotot, a mitrát és minden egyéb arany- és ezüstneműt átadta utódjának, Dudith Andrásnak. Ennek azonban szemtanúja nem volt, a két püspök négy szemközt intézte el az ügyet. Ekkor került a káptalan hiteles pecsétje is Dudith kezébe, bár korábban ezt Draskovich a káptalannak ígérte.

A tanú emlékezett több tárgyra is, ezek a következők voltak: ezüsből készült pásztorbot, mitra, kelyhek, kereszték és más egyházi felszerelések, továbbá egy ezüst solidusból készült Szent Péter képmás.²⁹ Ezen kívül megemlített még egy faasztalkát Veronika és Krisztus arcával, amely ekkor a káptalannál volt.³⁰ Ugyanitt őriztek egy aranyozott ezüstkelyhet valamint egy keresztet. Ezekről Draskovich úgy határozott, hogy Bertalan aranyművesnek kell odaadni a pásztorboton elvégzett munkáért cserébe. A kanonokok azonban nem akarták, hogy profán célokra használják a liturgikus kelyhet, ezért inkább kifizették az ötvöst, az összegről szóló cédulát pedig beletették a kehelybe. A többi tárgyról azonban nem tudott semmit, csupán a régi tönkrement miseruhákról hallotta, hogy ugyanabban a helyiségben tárolták őket, mint a kegytárgyakat.

23 Hagyatékában azonban csak egy pécsi breviárium „*Breviaium in modum Ecclesiae Quinqueecclesiensis*” utal a kötődésére. MIKÓ 1996. 211.

24 VAGNER 1901. 575.

25 MIKÓ 1996.

26 MIKÓ 1990. Radéczy hagyatékában sajnos nincsen utalás erre a tárgyra. KOMÁROMY 1892.

27 FEDERMAYER 2003. 19., 50–52. (Itt szeretném megköszönni Pálffy Géznak és Kasza Péternek a tanulmány megírásához nyújtott segítségét.)

28 FAZEKAS 2006.

29 „*Item effigiem Sancti Petri ex argento solido, a Capite usque ad latera factam.*” KOLLER 1782–1812. VI. 333.

30 „*Tabulam quandam Veronicae Ligneam faciem Salvatoris depictam in se continentem, quae etiam nunc in hoc capitulo exstaret.*” KOLLER 1782–1812. VI. 333.

Polosticzai Tamás pozsonyi kanonok volt a harmadik tanú, aki egyike volt azoknak, akiket Draskovich már Pozsonyban nevezett ki a pécsi káptalan tagjai közé. Ő megerősítette az előtte elhangzottakat, új dolgokat azonban nem mondott.

A vizsgálat során Bornemissza János és Hegyaljai Mátyás meglátogatta a pozsonyi külvárosban élő Budai Bertalan aranyművest is. Tőle megtudták, hogy annak idején ő készítette el Draskovich György kérésére a páztorbotot. Ehhez egy aranyozott ezüst gyertyatartót kapott, amit ő beolvasztott, és így lett belőle 14 márka és 4 piseta súlyú ezüst, valamint 21 forintnyi arany. Ebből alakította ki a díszes páztorbotot, a munkájáért pedig harminchat forintot kapott. Bertalan vallomásából kiderül, hogy a páztorbot tehát nem tekinthető eredeti pécsi kegytárgynak. A menekülő Váraljai püspök és a kanonokok több gyertyatartót hoztak magukkal, amelyikből az egyiket beolvasztották, a maradék pedig szerepelt az 1567-ben készült listán.

A töredékes adatokból is látszik, hogy a pécsi székesegyház kincseinek csak egy kis része ért el Pozsonyba, ahol még éveken keresztül használták őket. Dudith András alatt több tárgy eltűnt, néhány a pozsonyi káptalan tulajdonába került, ám Radéczy Istvánnak és Telegdy Miklósnak köszönhetően néhányat sikerült megmenteni. Sajnos 1579 után újra eltűnnek a szemünk elől, és további sorsukat ma még homály fedí.

FORRÁSOK

A-HAZU Acta Croatica	Arhiv Hrvatske Akademije Znanosti i Umjetnosti (Zagreb) Acta Croatica
ÖStA HHStA UA AA	Österreichisches Staatsarchiv, Haus-, Hof- und Staatsarchiv (Wien), Ungarische Akten, Allgemeine Akten

IRODALOM

DERNSCHWAM 1984	DERNSCHWAM, Hans: <i>Erdély. Besztercebánya. Törökországi útinapló</i> . Közreadja: TARDY Lajos. Budapest, 1984.
ENTZ 1943	ENTZ Géza: A pécsi székesegyház kincseinek sorsa. <i>Pannonia</i> , 7. (1941–1942.) Pécs, 1943. 329–341.
ETE 1909	Egyháztörténelmi emlékek a magyarországi hitújítás korából. Szerk. KARÁCSONYI János, KOLLÁNYI Ferenc. IV. köt. 1542–1547. Budapest, 1909.
FAZEKAS 2006	FAZEKAS István: Vita a pozsonyi préposti méltóság betöltéséről 1555-ben. Adalék Draskovich György pályakezdéséhez. In: <i>Memoriae tradere. Tanulmányok és írások Török József hatvanadik születésnapjára</i> . Szerk. FÜZES Ádám, LEGEZA László. Budapest, 2006. 115–124.

- FEDERMAYER 2003 FEDERMAYER, Frederik: *Rody starého Prešporoka. Genealogický rozbor obyvateľstva a topografia mesta podľa súpisu z roku 1624*. Bratislava–Pressburg–Pozsony, 2003.
- HEGYI 2010 HEGYI Klára: *Török források Pécs 16. századi történetéhez*. Pécs, 2010.
- KÁROLYI 1879 KÁROLYI Árpád: Dudith András és a pécsi régi székes-egyház ékszerei. *Archeológiai Értesítő*, 11. (1879) 319–323.
- KOLLER 1782–1812 KOLLER, Josephus: *Historia Episcopatus Quinqueecclesiarum*. Tom. I–VII. Posonii–Pestini, 1782–1812.
- KOMÁROMY 1892 *Radecius István ingóságainak a leltára*. Közli KOMÁROMY András. *Történelmi Tár* (1892) 559–568.
- MIKÓ 1990 MIKÓ Árpád: Ianua mortis, Nicasius Ellebodius (1535–77) síremléke. Adalék a Radéczi-kör műpártolásához. In: *Collectanea Tiburtiana. Tanulmányok Klaniczay Tibor tiszteletére*. Szerk. GALAVICS Géza, HERNER János, KESERŐ Bálint. Szeged, 1990. 419–429.
- MIKÓ 1993 MIKÓ Árpád: Várday Pál esztergomi érsek hagyatéki leltára (1549) és az esztergomi egyház kincseinek a sorsa Mohács után. *Ars Hungarica*, 11. (1993) 61–89.
- MIKÓ 1996 MIKÓ Árpád: Bornemisza /Abstemius/ Pál püspök végrendelete 1577-ből. Adatok a nyitrai, az óbudai, a veszprémi és a gyulafehérvári egyház középkori kincseinek sorsához. *Művészettörténeti Értesítő*, 45. (1996): 3–4. 203–221.
- MIKÓ 2009 MIKÓ Árpád: *A reneszánsz Magyarországon*. Budapest, 2009.
- MIKÓ 2012 MIKÓ Árpád: A késő középkori székesegyházak liturgikus felszelésének sorsa a kora újkori Magyarországon. In: *Identitás és kultúra a török hódoltság korában*. Szerk. Ács Pál, SZÉKELY Júlia. Budapest, 2012. 202–210.
- MIKÓ–MOLNÁR 2003 MIKÓ Árpád – MOLNÁR Antal: A váradi középkori székesegyház kincstárának inventáriuma (1557). *Művészettörténeti Értesítő*, 52 (2003): 3–4. 303–318.
- SÜMEGI 2009 SÜMEGI József: Búcsújárás és zarándoklat. In: *A Pécsi Egyházmegye története I. A középkor évszázadai (1009–1543)*. Szerk. FEDELES Tamás, SARBAK Gábor, SÜMEGI József. Pécs, 2009. 487–547.

- TUSOR–NEMES 2011 *Consistorialia documenta pontifica de Regnis Sacrae Coronae Hungariae (1426–1605)*. Eds. TUSOR, Péter, NEMES, Gábor. Budapest–Róma, 2011.
- VAGNER 1901 Bornemisza Pál budai prépost kiadásainak jegyzéke 1543 és 1544 évekről. Közli VAGNER József. *Történelmi Társ.* 24. (1901) 574–576.
- VARGA 2009 VARGA Szabolcs: *Irem kertje. Pécs története 1526–1686 között*. Pécs, 2009.
- VARGA 2014 VARGA Szabolcs: Das Schicksal der Schätze des Pécs-er/Fünfkirchner Doms in der zweiten Hälfte des 16. Jahrhunderts. In: *Wiener Archiv Forschungen. Festschrift für den Ungarischen Archiv Delegierten in Wien, István Fazekas. Bécsi levéltári kutatások. Ünnepi tanulmányok a bécsi magyar levéltári delegátus, Fazekas István tiszteletére*. Hrsg.: CZIRÁKI, Zsuzsanna et al. Wien, 2014. 87–97.
- VERANCSICS 1857 VERANCSICS Antal: Successus rerum Hungaricarum anni M. D. XLIII. In: *Verancsics Antal összes munkái. I. Történelmi dolgozatok deák nyelven*. Közli: SZALAY László. Pest, 1857. 226–244.

FÜGGELÉK

Sacratissima Caesarea Regiaque Maiestas Domine, Domine clementissime

Ex hoc presenti memoriali Maiestas Vestra sacratissima dignetur cognoscere summam rerum argentearum, ad Ecclesiam Quinqueecclesiensem pertinentem, quas Andreas Sbardalatus, quondam episcopus quinqueecclesiensis, ex domo Praepositura' Poseniensi, Viennam clam abstulit et partim impignorasse, partim vero iam in usum suum convertisse dicitur.

Supplicanti itaque Maiestati Vestrae Praelati Hungarici dignetur clementer modum aliquem invenire, ne res illae omnino pereant.

Summa rerum praeciosarum et argentearum

Infula ex gemmis, 18 praeciosos lapides continens

Baculus pastoralis, circiter marci 16.

Imago Sancti Petri ex argenteo

Imago Beatae Virginis ex argenteo, cum episcopi procumbentis imagine

Monstrantia ex argenteo non deaurata 1

Ampullarum magnarum deauratum par. 1.

Ampullarum minorum ex argento par 1.

Calices aliquot pulchri et magni

Patenae plures

Pacificalia aliquot

Candelabrorum magnorum deauratorum par 1.

Scutellae et orbis argentei aliquot

Duplex sigillum illius Ecclesiae

Cruces duae argenteae

Külső lapon:

6. júl. 1567.

Praelati Hungari

Andream Dudyth Sbardalatum pro restitutione rerum praetiosarum ecclesiae Quinqueecclesiensis

Memoriale de rebus quinqueecclesiensibus contra Andream Sbardallatum

Church Treasures of Pécs in the Second Half of the 16th Century

by Szabolcs Varga

(Summary)

The study reveals the fate of the medieval treasures of the cathedral of Pécs. The majority of these religious objects disappeared after the Ottoman conquest, and nothing was known about them for a long time. However, some sources help historians reconstruct the survival of some of them. The study shows that several treasures were taken to Bratislava where they were guarded by the bishop and canons of Pécs. András Dudich, Bishop of Pécs pawned many of the treasures in the 1560s. Miklós Telegdy attempted to find them in the 1570s, but his efforts proved to be fruitless; he only managed to find only a few of them, while the treasures vanished again from our sources in the 17th century. Therefore, their latter fate can only be guessed.